

DİN-FELSEFE İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA RUH KAVRAMINA İKİ FARKLI YAKLAŞIM: İSLAM VE PLATON ÖRNEĞİ

Arslan TOPAKKAYA * /Emel KARAKAYA **

Özet : Platon, ruh-beden problemi üzerine sistematik bir bakış açısı getiren ilk filozoftur. Ruh anlayışını, varlık felsefesine bağlı olarak geliştirmiştir. Platon' a göre ruh-beden birlikteliğinde üstünlük ruhtan yanadır. Ruh kalıcı, beden ise geçicidir. İnsan ruhu akıl, irade ve istek olmak üzere üç bölümden oluşur. Bu bölümler kişinin yaşam tarzlarına ve toplumsal hiyerarşide belli sınıflara tekabül eder. Platon' a göre ruh ölümsüzdür ve ahiret hayatı ruhlar için son durak değildir. Ruhlar defalarca tekrar bedenlere dönerler. İslam dini de ruhun gerçeği, mahiyeti, sır ve incelikleri üzerinde durmuştur. Fakat Kur'ân-ı Kerim' de bu gerçek geniş olarak ve açıklayıcı bir şekilde bulunmamaktadır. Bu makalenin amacı hem Platon' un hem İslam dininin ruh anlayışlarını ayrı ayrı incelemek ve her iki ruh anlayışını benzerlik ve farklılıkları açısından birbirleriyle karşılaştırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Platon, Ruh, Beden, İslamiyet, İnsan.

TWO DIFFERENT APPROACHES TO THE CONCEPT OF SPIRIT IN THE CONTEXT OF RELIGION AND PHILOSOPHY: ISLAM AND PLATO EXAMPLE

Abstract : Plato is the first philosopher who systematically put forward a perspective to the soul-body problem. He developed his spiritual understanding depending on his ontology. According to Plato soul predominates over body at the time of being together. Soul is permanent while body is temporary. The human soul consists of three parts; mind, will and desire. These parts correspond to one's life-style and particular classes of social hierarchy. According to Plato soul is immortal and afterlife is not the last stop for souls. Souls return to bodies over and over again. The Islam also focused on the truth, nature, and secrets of soul and it's subtleties. However Quran does not show up this reality either illustratively or

---

* Prof.Dr. Arslan TOPAKKAYA, Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü

** Psikolog Emel KARAKAYA, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi.

extensively. The purpose of this article is to study both Plato's spiritual understanding and spiritual understanding of Islam separately and also is to compare these two spiritual understanding with one another in terms of similarities and differences.

Key Words: Plato, Soul, Body, Islam, Human.

Giriş

Din ve felsefe doğaları gereği kaynağı, yöntemi, değeri bağlamında birbirlerinden farklı alanlar olmalarına rağmen, sordukları sorular (cevapları farklı da olsa) ve inceledikleri konular açısından bazı ortak noktalara da sahiptirler. Bu bağlamda din felsefesi tam da her ikisinin oluşturduğu ortak kesişim noktasının bir ürünü olarak açığa çıkar. Hem dinin hem de felsefenin cevap aradığı ortak sorulardan bir tanesi de “ruh’un mahiyeti” konusudur. Soru ortak olmasına rağmen, bu soruya verilen cevaplar bazen birbirlerine uygunluk gösterirken bazen de birbirlerinden oldukça uzaklaşır. Bu makale “ruh nedir?” sorusuna felsefe canibinden verilmiş olan farklı cevaplardan (fakat felsefe ve psikoloji tarihi göz önüne alındığında oldukça esaslı bir cevap olan) biri olan Platon’un cevabıyla, kendisi vahye dayalı bir din olan İslam dininin cevabını (burada vahye dayalı diğer dinler de pekâlâ inceleme konusu yapılabilir fakat diğer dinlerin konuyla ilgili düşünceleri bu makalenin konusu dışındadır) ortaya koymaya çalışacak; farklılıkları ve benzerlikleri tahlil etmeye gayret edecektir. Bu bağlamda kaynakları tamamen farklı olan iki yaklaşım tarzının bu soruya verdikleri cevap “ne ölçüde ve hangi dereceye kadar birbirleriyle uyum göstermektedir?”, “ruhun ölümsüzlüğünden her iki yaklaşım tarzı aynı şeyi mi anlamaktadır?”, “madde-ruh ilişkisi bağlamında cevher-araz, sonsuzluk-sonluluk ilişkileri nasıl açıklanmaktadır?” gibi sorulara da bu çerçevede cevap aranacaktır.

İlk olarak Platon’un ruh anlayışı analiz edilecek, daha sonra İslamın bu konu hakkında neler söylediği izah edilecek ve en sonda da yukarıdaki sorular bağlamında cevaplar vermeye çalışılacaktır. Verilen bu cevaplar aynı zamanda makalenin özgün katkısını teşkil edecektir.

Platon, kendinden önce belli problem alanlarını inceleyen düşünürlerin aksine, bilim sorunlarının tamamını ele almış, o zamana kadar ayrı bulunanları bir araya getirerek bir temel üzerinde etkili bir biçimde birbirine bağlamıştır.¹ Bu nedenle, bilgilerin kapsayıcı bir felsefe öğretisi içinde sistemleştirilmesi denemesi Platon’ la başlamış ve onun tarafından kurulan idealist felsefe kendinden sonra zamanımıza değin düşünce tarihinde sayısız düşünürü etkilemiştir.²

---

¹ Macit Gökberk, **Felsefe Tarihi**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1980, s. 57.

² Alaaddin Şenel, **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1996, s. 140.

Ruhun varlığı ve ne olduğu hakkındaki düşünceler insanlık tarihi kadar eskidir. En ilkel toplumların bile kendilerine has bir ruh görüşü vardır. Tarihi bir gerçek olan ve basit sezgilere dayanan bu görüşlere göre insanda bedenden ayrı bir varlık bulunmaktadır. Bunun yanı sıra eski kavimlerin hemen hepsinde bazı farklılıklarla kabul gören ruh göçü (tenasüh) fikri de mevcuttur. Ruh göçü fikrini savunanlara göre de insanda bedenden ayrı bir varlık (ruh) vardır ve gerçekte insan bu varlıktan ibarettir. Ancak felsefi düşünce geliştikçe ruh hakkındaki düşüncelerin daha tutarlı olduğu görülmektedir. İlkçağ Yunan Felsefesinde, ruh-beden problemi üzerine en ciddi ve sistemli çalışmalar Platon ve öğrencisi Aristoteles ile başlamıştır.³

Platon'un Ruh Anlayışı

Platon ruh anlayışını, idealar ve fenomenler dünyası şeklinde yapmış olduğu ayırım doğrultusunda geliştirmiştir. Varlık anlayışına paralel olarak Platon, tüm varlığı ruha indirgemekte, asıl gerçekliğin ruhî gerçeklik olduğunu savunmaktadır.⁴

Platon' da ruh anlayışı ağırlıklı olarak, olgunluk dönemi diyaloglarından olan *Phaidon*'da yer alır. Diyalog Sokrates' in son gününde arkadaşlarına yaptığı konuşmalardan oluşmakta ve bu konuşmada Sokrates, gerçek filozofun ölümden korkmayacağını, tersine ölüm geldiğinde mutlu olacağını anlatmaya çalışır; çünkü ölümsüz olan ruhun, gelip geçici bedene tutsaklığı sona erecektir.⁵ Bunun dışında *Devlet*, *Phaidros*, *Timaios*, *Theaitetos*, *Kharmides*, *Gorgias*, *Epinomis* diyaloglarında da ruh anlayışıyla ilgili bilgilere rastlanmaktadır.

Platon' un ruh anlayışının gelişmesinde özellikle Pythagoras' ın görüşleri etkili olmuştur. Pythagoras' ın ruh anlayışını etkileyen ise M.Ö. 6. asırda gelişmiş bir din olan Orfik inancıdır. Buna göre, Dianysos adı verilen ve Trakya'dan gelmiş olan efsane tanrısı önce ölmüş ve sonra tekrar dirilmiştir. Böyle bir düşünceye inanan kişilerin durumu da inandıkları

---

³ Fazıl Derbeder, *Platon ve Aristoteles' te Ruh Beden Problemi ve Karşılaştırılması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 9.

⁴ Derbeder, A.g.e., s. 18.

⁵ Platon, **Phaidon**, Çev: Nazile Kalaycı, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2012, s. 9.

efsanevi tanrı gibidir. Yani bu dünya önceden yaşanmış bir hayatta işlenen suçların cezalarının çekildiği bir çile çekme yeridir. Günahkâr ruhlar bedenden bedene dolaşarak arınırlar. Buna “ruh göçü”⁶ denir. Orfik dininde beden ruhun mezarı olarak kabul edildiği için, ruhun bedenden kurtulması esas gayedir.

Platon tümdengelim yöntemini kullanarak Pythagoras’ ın ruh hakkındaki görüşlerini temellendirmiş, sistematik bir bakış açısı ortaya koymuştur. Orfik teoriye göre ruhlar günahkar olarak yeryüzüne yani madde dünyasına inerken Platon, ruhların gökten saf olarak indiğini ve sonra bu dünyanın günahlarıyla kirlendiğini ileri sürer. Çünkü ona göre ruhlar bu dünyaya gelmeden önce idealar âleminde bulunuyor ve mesut bir hayat sürüyorlardı. Böylece Platon bir mitos olarak kabul edilen fikirleri idealar âlemine aktararak temellendirmiş ve ruhun köklerinin bu âlemde olduğunu göstermeye çalışmıştır.⁷

Ruh ve Bedenin Biraraya Gelmesi

Platon’ a göre Tanrı’nın ruhundan bir parça olan ve Tanrı kadar ezeli olan ruh, idealar âleminde Tanrısıyla bir arada bulunurken şehvetin etkisiyle maddi nesnelere âlemine ilgi duymaya başlamıştır. Bu ilgi sonucunda Tanrı, maddi nesnelere âleminde bedeni yaratmış ve ruhu onda hapsedilmek üzere göndermiştir. Bu gönderme olayı Platon’un deyişiyle idealar âleminden maddi âleme düşme şeklinde olmuştur. Ruhlar, nesnelere âlemine duyduğu ilgi sonucunda konuk olduğu bedenle ve dolayısıyla nesnelere âleminin günahlarıyla, sevaplarıyla birarada yaşayacak, ölümden sonra Hades’ te hesaba çekilecek, ceza veya mükâfat görecektir. Bütün bunlar ruhun nankörlüğünün neticesinde Tanrı tarafından cezalandırılması anlamına da gelir.⁸

Üç Parçalı Ruh Anlayışı

Platon, tıpkı Sokrates gibi, insanın bir beden ile bir ruhtan meydana geldiğini düşünür; ancak Sokrates insan doğasında akıl dışı unsurlara yer vermezken Platon’ un ruh anlayışı bir iç çatışma düşüncesini temel alır. Platon bu görüşlerini ilk kez *Devlet*’ in ruh ile devlet

---

⁶ Ruh göçü hakkında daha fazla bilgi için bkz. Arslan Topakkaya, “Klasik Hint Felsefesinden Bir Örnek: Upanişadlar”, *Yeditepe’ de Felsefe*, sayı: 10, 2011, s. 224.

⁷ Derbeder, A.g.e., s. 19.

⁸ Derbeder, A.g.e., s. 24.

arasındaki benzerlik üzerinde yoğunlaşan dördüncü kitabında ele alınır. Burada bir şeyin başka bir şeye karşı aynı zamanda, aynı bakımdan karşıt olan durum ya da eğilimlere sahip olamayacağını dile getiren “Karşıtlar İlkesi” ne dayanan argümandan yola çıkan Platon, insanların aynı anda söz gelimi su içme ve içmeme gibi zıt istek, eğilim ve faaliyetlere sahip olmalarının sık rastlanan bir olgu olmasından, ruhta bu karşıt edim ve eğilimlerden sorumlu olan müstakil parçaların olması gerektiği sonucunu çıkartır⁹ ve insan ruhunun daha doğuştan üç bölümlü olduğunu savunur. O, ruhu üç bölüme ayırırken, her bölümün insanı sürüklediği bir yaşam tarzı olduğunu varsayar ve bu yaşam tarzlarının moral değerlerini göz önünde tutar. Ruhun bölümleri aynı zamanda kişinin yaşam tarzlarına ve toplumsal hiyerarşide belli sınıflara tekabül eder.¹⁰ Platon, üç parçalı ruh anlayışını ilk kez Devlet’ te şu şekilde ifade eder:

“Bu üç ilkedен biri bizi bilgi edinmeye, biri taşkınlığa, öfkeye, biri de yemeye, içmeye, çiftleşmeye ve buna benzer isteklere sürer.”¹¹

Ruhun bölümlerinden birincisi ve en değerlisi “akıl” dır. Akıl, ruhun hesaplayan, düşünen ve insanı bilgi edinmeye götüren yanıdır. Tanrı tarafından gerçekleştirilmiş aktif bir ilke, görünmez, şekilsiz ve dinamik bir cevher olan akıl, doğruluğun, ölçünün ve bilgeliğin ölçüsüdür. Düşünme gücünün merkezi beyin olup idealara özgüdür; yani akıl idealara yönelmiş güçtür. Var oluş bakımından bedenden öncedir ve bedenden sonra da varlığını devam ettirir; yani ölümsüzdür.¹²

Ruhun bölümlerinden ikincisi “tin” dir. Ruhta bir eylem yönelimi vardır. Bu da başlangıçta tarafsız olmakla birlikte aklın yönlendirmesi altında bulunan tinin yani iradenin etkinliğini ifade eder. Platon’a göre irade, bedene bağlı bir güç olup bedeninin etkinliğini

---

⁹ Ahmet Cevizci, **Felsefe Tarihi**, İstanbul: Say Yayınları, 2012, s. 101.

¹⁰Hasan Ünder, “Platon’ un Devleti’ nde Eğitim ve İnsan Doğası”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: 3, sayı: 1, 1993, s. 187.

¹¹ Platon, **Devlet**, Çev: Sabahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012, s. 135.

¹² Derbeder, A.g.e., s. 26.

sağlayan öfke, kızgınlık gibi hallerdir. Bedendeki merkezi kalp olan irade, akıl ile istek arasında aracılık yapmakta, aklın emirleri ile nefsin arzuları arasında gidip gelmektedir.¹³

Ruhun üçüncü ve son bölümü ise “*istekler*” dir. Platon’ a göre, istekler bedene bağımlı olup, düşünmeyen, sadece arzulayan, isteyen güçtür. Maddi şeyler için duyulan güçlü bir arzu söz konusudur. Bedensel ihtiyaçların karşılanması, derinlere kök salmış dürtülerin tatmin edilmesi ruhun söz konusu parçası tarafından yönlendirilir.¹⁴

Platon, istekleri zorunlu ve zorunsuz olarak ikiye ayırır. Zorunlu istekler karşı koyamadığımız, bize faydalı olan, yaşamak için gerekli doğal isteklerdir. Bedenimizin sağlığı için yemek yememiz zorunlu isteklerimize bir örnektir. Zorunsuz istekler ise bedene, ruha, akla ve ölçüye zarar veren, bizi israfa götüren, kötülüğe yol açan bozuk isteklerdir. Şehvetle ilgili istekler bu türdendir. Doğuştan herkeste bulunan bu istekleri, kanunlar, iyi istekler ve akıl, geri itip bastırabilir, etkilerini azaltabilir. Fakat çoğu insanda bu bozuk istekler zamanında önlem alınmadığı için artar, kontrol edilmez bir hal alır. Genel olarak ise rüyalarda ortaya çıkar. İstekleri dengede tutmanın yolu ise onları ne tamamen ihmal etmek ne de aşırı doyurmaktır.¹⁵

Platon, istekleri yüksek, orta ve alçak olarak sınıflandırmaktadır. Bununla ilgili olarak da parayı sevenler, şöhreti sevenler ve bilgiyi sevenler olmak üzere üç kişiyi örnek göstermektedir. Parayı sevenlere (alçak istekler) göre, para kazanmanın verdiği zevk her şeyin üstündedir. Şöhreti sevenler (orta istekler) ise insana şöhret kazandırmayan her şeyi boş ve manasız sayarlar. Parayı ve şöhreti sevenler, bedene bağlı isteklerin esiridir. Bilgiyi sevenler (yüksek istekler) de gerçeği olduğu gibi tanıma, durmadan yeni şeyler öğrenmenin keyfi

---

¹³ Derbeder, A.g.e., s. 27.

¹⁴ Ahmet Cevizci, **Felsefe Tarihi**, Say Yayınları, İstanbul 2012, s. 101. Daha fazla bilgi için bkz. Hans Joachim Störig, **Vedalardan Tractatus’ a Dünya Felsefe Tarihi**, Çev: Nilüfer Epçeli, İstanbul: Say Yayınları, 2011, s. 154; Ernst von Aster, **İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi**, Çev: Vural Okur, İstanbul: İm Yayınları, 1999, s. 189.

¹⁵ Derbeder, A.g.e., s. 28.

yanında öteki zevkleri gereksiz ve vazgeçilebilir zoraki istekler olarak nitelendirmektedir. Bu grup ise akla ve düşünmeye değer veren filozoflardan oluşmaktadır.¹⁶

Platon' a göre insan ruhunda en üstte duran parça olan aklın görevi bilgelik, ortadaki parça olan iradenin görevi cesur olmak ve en alttaki parça olan isteklerin görevi ölçülü olmaktır. Platon, bireyle devlet arasında kurduğu benzerliğe dayanarak devletteki sınıfları (yöneticiler, koruyucular, çiftçiler) ruh anlayışına göre şekillendirir.¹⁷

Ruhun Bedeni Hareket Ettirmesi

Ruh kendiliğinden hareket eden bir cevherdir. Bu nedenle beden ruh olmadan hareket etmesi imkânsızdır. Ruhun bedenden ayrılma vakti geldiğinde, bedende hareket kaybı ve donuklaşma olur. Ruh bedenden çıktığında hiçbir hayat belirtisi kalmaz. Beden çürüyüp yok olur. Bu durum, ruhun hareket ettirici ve canlılığın kaynağı olduğunun delilidir.¹⁸ Aynı şekilde ruh bedenden ayrıldığında beden soluk alması da sona erer. Bu durumda bedene soluk alıp verme yetisini sağlayan da yine ruhtur.

Ruh Hastalıkları

Platon'a göre ruh hastalıkları akıl noksanlığından ortaya çıkar. Delilik ve cahillik olmak üzere iki önemli ruh hastalığı vardır. Ruh hastalıklarının nedeni ise ruhun beden vasıtasıyla haddinden fazla haz ve acılara yönelmesidir. Platon bu durumu *Timaios*' da şu şekilde açıklar:

---

¹⁶ Derbeder, A.g.e., s. 28.

¹⁷ Daha fazla bilgi için bkz. Arslan Topakkaya, "Adalet Kavramı Bağlamında Aristoteles-Platon Karşılaştırması", *Filsf Dergisi*, cilt: 6, sayı: 6, 2008, s. 38.

¹⁸ Platon, **Phaidon**, s. 24.

“İnsan neşeli yahut da aksine son derece kederli olursa, zevki tatmaya, kederi bir yana bırakmaya, vakitsiz bir gayret gösterir ve hiçbir şeyi ne doğru işitmeye, ne doğru görmeye imkân bulur; adeta bir deliye benzer.”¹⁹

Ruh hastalıklarının diğer bir nedeni ise beden ile ruh ahenginin iyi kurulamamasıdır. Nasıl ki şişman bir vücut için cılız ve uzun bacaklar orantısızlık ise, sağlıklı bir vücut için de küçük ve zekasız cılız bir ruhla birleşmiş olmak orantısızlıktır. Bu durumda bedenin istekleri ruhun isteklerine egemen olmuş olur ki bu hastalığa “cahillik” denir. Aynı şekilde zayıf bir vücudun kuvvetli bir ruhla birleşmesi de bir hastalıktır. Denge açısından sağlıklı bir ruhun sağlıklı bir vücutta bulunması gerekir.²⁰

Platon’a göre, insana tüm iyilik ve kötülükler ruhtan gelir. Bu nedenle ruhun rahatsızlığı, bedenin rahatsızlığından çok daha önemlidir. Ruhun hastalıklardan korunması için bilgisizlik ve kötü ahlaktan uzaklaşması, güzel söylevler dinlemesi gereklidir. Ruh ve bedeni ayrı ayrı tedavi etmek yanlış bir uygulamadır. Çünkü insan bir bütündür, ruh hasta ise beden, beden hasta ise ruh diğerinden etkilenmektedir. Hekimlerin tedavide başarılı olabilmeleri için bu durumu dikkate alıp tedavi etmeleri gereken bütünü iyi tanımaları gerekmektedir.²¹

Ruh ve Bilgi

Platon, insanın bu dünya ile öldükten sonraki dünyadaki varoluşları arasında gidip gelişlerinde öğrendiği erdemin bilgisini ve diğer her şeyi anımsayabileceği düşüncesindedir. Ruhlar öldükten sonra bir ahiret hayatı yaşadıkları ve yeniden başka bedenlerde ortaya çıktıkları için bu süreçte her şeyi öğrenirler. Bu durum *Menon* diyalogu’nda şu şekilde aktarılmaktadır:

---

¹⁹ Platon, **Timaios**, Çev: Erol Güneş, Lütfi Ay, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 2001, s. 118.

²⁰ Platon, **Timaios**, s. 121-122.

²¹ Derbender, A.g.e., s. 31.

Bir çok kere yeniden doğan ölmez ruh, yeryüzünde ve Hades’ te her şeyi görmüş olduğundan, öğrenmediği hiçbir şey kalmaz. O halde onun, erdemle başka şeyler üzerinde önceden edindiği bilgilerin anılarını saklamış olması şaşılacak bir şey değildir. Tabiatın her yanı birbirine bağlı olduğu için, ruh da her şeyi öğrenmiş olduğundan, bir tek şeyi hatırlamakla (insanların öğrenme dedikleri budur) insan, bütün öteki şeyleri bulur. Çünkü araştırma ve öğrenme, belirsiz hatırlayıştan başka bir şey değildir.²²

Bilgiler ruhlarımızda yer almakta ve keşfedilmeyi beklemektedir. Gerçek bilgiye ulaşabilmek için ruhla iş birliği içinde olmak gerekir. Bu durumu Platon, “ruhun yukarı doğru yolculuğu” olarak ifade eder. Bu yolculuğun son durağında ise “iyi ideası” bulunmaktadır. Ruh varlığı, varlığın en parlak ve üstününü yani iyiyi belli aşamalarla öğrenir:

Herhalde benim düşünceme göre kavranan dünyanın sınırlarında “iyi” ideası vardır. İnsan onu kolay kolay göremez. Görebilmek için de, dünyada iyi ve güzel ne varsa hepsinin ondan geldiğini anlamış olması gerekir. Görülen dünyada ışığı yaratan ve dağıtan odur. Kavranan dünyada da doğruluk ve kavrayış ondan gelir. İnsan ancak onu gördükten sonra iç ve dış hayatında bilgece davranabilir.²³

Ruhun Ölümsüzlüğü

Platon, ruhun ölümsüz olduğunu *Phaidon*’ da, oluşun döngüsellığı, bilmenin anımsama olduğu ve ruhun idealara benzerliği savlarıyla temellendirir.

Oluşun döngüsellığı savında Sokrates’ e göre oluş, karşıtların birinden ötekine doğru bir çember çizercesine işleyen bir süreçtir. Yavaşın hızlıdan, büyüğün küçükten, zayıfın güçlüden, uyanmanın uyumaktan olması gibi her şey karşıtımdan meydana gelir; bu nedenle yaşam da ölümden meydana gelmelidir. Oluş döngüsel değil de çizgisel olsaydı, sonunda her şey aynı biçime bürünür ve oluşun durması kaçınılmaz olurdu; yaşamda payı olan her şey

---

²² Platon, **Menon**, Çev: Adnan Cemgil, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2012, s. 163.

²³ Platon, **Devlet**, s. 234.

ölseydi ve yeniden dirilmeksizin hep ölüm halinde kalsaydı, her şey ölür, canlı hiçbir şey kalmazdı. O halde beden öldüğünde onu terk eden ruhun dirilmeden önce bir yerde (Hades’ te) var olması zorunludur.²⁴

Bilmenin anımsama olduğu savında Sokrates, duyumsamanın konusu olan ve olmayan varlıklardan bahseder. Duyumsamanın konusu olmayan varlıklara (güzel, eşit, vb) ilişkin bilgi ruhumuzda bulunur. Çünkü kendisine soru sorulan insanlar, eğer soru doğru düzgün sorulmuşsa, bütün cevapları kendi başlarına bulurlar (bunu temellendirmek için Menon diyalogunda bir köleye geometri problemi çözdürülür). İçlerinde bilgi ve doğru fikir olmasaydı bunu yapamazlardı. Bu bilgi duyulardan gelmediğine göre ruhta önceden bulunuyor olmalıdır. O halde bilmek, ruhta bulunanları anımsamaktır. Anımsama yoluyla bilinenler, mükemmel varlıklardır ve bu mükemmellikleriyle, duyumsamanın konusu olan dünyada bulunamazlar.²⁵

Ruhun idealara benzerliği savı ile de Sokrates, ruhların ölümden sonra var olmaya devam etmelerini açıklamaya çalışır. Varolanlar; görünenler ve görünmeyenler olarak ikiye ayrılır. Beden görünenlere benzer, ruh ise görünmeyenlere. Beden ve ruh birlikte olduklarında biri boyun eğmek ve yönetilmek, öteki yönetmek ve buyurmakla yükümlüdür. Tanrısal olan yönetmek ve sevk etmek, ölümlü olan ise yönetilmek ve boyun eğmek için vardır. Ruh tanrısal olana, beden ölümlü olana benzediğine göre, birisi öldüğünde onun görünen alanda yer alan görünen kısmı yani bedeni çözülp yok olacaktır. Görülebilir olmayan ruh ise yok olmayacak, kendisi gibi soylu, saf, görünmeyen bir yere gidecektir.²⁶

Platon, *Phaidon*’ da ruhun neden ölümsüz olduğunu şu şekilde açıklar:

Eğer ölüm her şeyden kurtulmak olsaydı, bu kötüler için bir hediye olurdu; onlar öldükleri zaman ruhlarıyla birlikte bedenlerinden ve kötülüklerinden de kurtulmuş olurlardı. Şimdi ruhun ölümsüz olduğu açıkça ortadayken, kötülüklerden kurtulmanın olabildiğince iyi ve akli başında olmaktan başka bir yolu kalmamaktadır. Çünkü ruh Hades’ e giderken eğitiminden ve terbiyesinden başka bir şey götüremez yanında. Söylenenlere göre, bunlar Hades’ e yolculuğun başından itibaren ölen kişiye en fazla yararı ya da zararı dokunacak şeylerdir.²⁷

---

²⁴ Platon, **Phaidon**, s. 12.

²⁵ Platon, A.g.e., s. 13.

²⁶ Platon, A.g.e, s. 16.

²⁷ Platon, **Phaidon**, s. 229

Ruh ve Ölüm

Platon'a göre ölüm, bedenin ruhtan ayrılarak kendi kendine kalması, ruhun da bedenden ayrılarak kendi kendine var olmaya devam etmesidir. Başka bir deyişle, ruhun bedenden kurtuluşudur. Ölüm olayı bir başlangıç ve bitiş özelliği taşımaktadır. Çünkü ölümle birlikte ruh bedeni terk ederken, ruh-beden birlikteliği sona ermekte, ruh bedensiz olarak Hades denilen ahiret yoluna, yani yeni hayatına geçmektedir. Ancak ahiret hayatında her ruh mutluluğu elde edemez. Duyular dünyasında yaptığı kötülüklerin cezasını ve kazandığı bilgeliklerin de mükâfatını görmelidir.²⁸ Böylece Platon, Hades denilen ahiret düşüncesini ortaya koymuştur:

Ölenler *daimon*ları tarafından götürüldükleri yere vardıklarında, saygın ve kutsal bir yaşam sürmüş olsunlar ya da olmasınlar, öncelikle yargılanacaklardır. Aralarından orta halli bir yaşam sürmüş olmakla öne çıkanlar, kendileri için hazırlanan araçlara binerek Akhereon' a doğru yola çıkacak ve Akherousias Gölü' ne bu araçlar üzerinde ulaşacaklardır; orada oturacak ve orada arınacaklardır: Yapmış oldukları kötülüklerden günahlarının bedelini ödeyerek kurtulacak, iyilikleri için de layık oldukları ölçüde ödüllendirileceklerdir. Kabahatlerinin büyüklüğünden dolayı düzelmeyecekleri düşünülenlerin payınaysa bir daha asla çıkamayacakları Tartaros' a atılmak düşecektir. Bunlar kutsal şeylere fazlasıyla saygısızlık edenler, bir çok kez haksız yere ve yasalara karşı gelerek adam öldürenler ya da böylesi başka eylemlerde bulunanlardır. Büyük bir kabahat işlemiş olmakla birlikte düzelebilir olduğu düşünülenler, yani ana babalarına karşı öfkeye kapılıp şiddet kullandıktan sonra kalan ömürlerini pişmanlık içinde geçirenler ya da buna benzer başka şekillerde adam öldürenler gibi kimseler de Tartaros' a atılacaktır. Tartaros' a atılan bu kişiler orada bir yıl kaldıktan sonra, onlardan adam öldürenler dalgalar tarafından Kokytos' a, ana baba katili olanlarsa Pyriphlegethon' a doğru sürüklenecektir. Akıntı onları Akherousias Gölü' nün kıyılarına getirdiğinde yüksek sesle bağırarak öldürdükleri ya da kötülük ettikleri kişileri yanlarına çağırarak, onlardan af dileyecek ve kendilerine buldukları yerden çıkarak göle girebilmeleri için izin vermelerini isteyeceklerdir. Onları ikna edebilirlerse oradan çıkabilecek ve cezalarından kurtulacaklardır; ikna edemezlerse gerisin geri Tartaros' a, oradan da tekrar

---

²⁸ Derbeder, A.g.e., s. 38.

ırmaklara sürükleneceklerdir. Kötülüğe uğrayanları ikna edemedikleri sürece de acı çekmekten kurtulamayacaklardır. İşte yargıçların onlara uygun gördüğü ceza budur. Hatırı sayılır ölçüde kutsal bir yaşam sürdürmüş olduğu düşünülenlere gelince; onlar yeryüzünün iç kısımlarındaki bu yerlerden hapisneden kurtuluyormuşçasına kurtulur, yukarı kısımlardaki temiz meskenlere gider ve yeryüzünün üzerinde otururlar. Onların arasında kendini felsefeyle yeterince arındırmış olanlar sonraki yaşamlarına bedenlerinden büsbütün kurtulmuş olarak devam eder ve az önce söylediklerimizden bile güzel meskenlere giderler.²⁹

Ruh Göçü

Platon'da ahiret hayatı ruhlar için son durak değildir. Ruhlar defalarca tekrar bedenlere dönerler (ruh göçü). Bedenden ayrılan ruhun tekrar bir insan bedenine hayat vermesi, ruhun bu dünyada takip ettiği yola bağlıdır. Fenomenler dünyasında haksızlığa, zulme değer verenlerin ruhları kurt, kuzgun bedenlerine girerken, iyi, doğru ve erdemli yaşayanların ruhları ise iyi insanların bedenlerine girer. Platon bu durumu Phaidon' da şu şekilde ifade eder:

Kötülerin ruhları, peşlerini bırakmayan bedensel arzularından dolayı, yeniden bir bedene tutsak olana kadar dalaşıp durmaya devam edeceklerdir. Nasıl bir bedene tutsak olacakları da yaşamları boyunca geliştirdikleri huylara bağlı olacaktır. Sözelimi kendilerini oburluğa, taşkınlığa, içkiye kaptırıp bunlardan hiç sakınmayanların ruhları, eşek gibi hayvanların soyundan gelen bir hayvanın biçiminde doğsa gerek. Adaletsizliği, zorbalığı, çapulculuğu tercih edenlerin ruhlarıysa kurt, şahin, akbaba türünden hayvanların bedenlerine girer. Ötekilerden her biri de kendi alışkanlıklarına uygun bir yere gider. Bunların arasında en mutluları ve en iyi yere gidecek olanları, ölçülülük ve adalet diye adlandırılan toplumsal ve siyasal erdemlere göre hareket edenlerdir. Bu kişilerin ruhları muhtemelen bal arısı, yaban arısı, karınca gibi tekrar böyle sosyal ve toplumuna bağlı bir türe ya da yeniden insan türüne gidecek, ölçülü kişiler de bunların arasından çıkacaktır.³⁰

---

²⁹ Platon, **Phaidon**, s. 249-250.

³⁰ Platon, **Phaidon**, s. 131.

Platon'a göre, tüm bunlar tam olarak doğru olmayabilir, ancak benzer olma ihtimali yüksektir. Ödül güzel ve umut büyük olduğu için risk almaya değer. Bu nedenle kişi yaşam boyu, bedenle ilgili hazlardan uzak durmalı, kendisini öğrenme ile ilgili hazlara adayarak ruhunu ölçülülük, adalet, cesaret, özgürlük, doğruluk gibi süslerle bezemelidir.

Görüldüğü gibi Platon varlık felsefesine bağlı olarak ayrıntılı bir ruh anlayışı geliştirmiştir ve bu anlayış onun felsefesinin temelini oluşturmaktadır. Ruh ve beden ayırımına giderek iki dünyalı bir insan anlayışını benimsemiş olan Platon' a göre ruh kalıcı, beden ise geçicidir. Fenomenler dünyasında yaşadıkları hayat doğrultusunda ruhtar, ölümden sonra yaşayacakları ahiret hayatında ödül veya cezaya maruz kalacaklardır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, Platon' un ruh anlayışı ile İslam Dini' ndeki ruh anlayışı arasında birtakım benzerlikler olduğu göze çarpmaktadır. Platon' un yaptığı ruh-beden ayırımı, ruhun bedenden üstün tutulması, ahiret düşüncesi, ölümden sonra ödül ve ceza gibi konuların İslam Dini' ndeki ruh anlayışında da benzer şekillerde bulunması dikkat çekicidir. Bu nedenle makalede bu iki farklı anlayışın karşılaştırılması amaçlanmıştır. Karşılaştırmaya geçmeden önce İslam Dini' ndeki ruh anlayışı ana hatlarıyla incelenecektir.

İslam'ın Ruh Anlayışı

İnsanlar ruhun ne olduğunu daima merak etmişlerdir. Bu yüzden tarih boyunca ruh hakkında çok fazla şey söylenmiştir. Çünkü insanoğlu beş duyusundan herhangi biriyle algılayamadığı bir şeyin var olduğuna ilişkin bir haber aldığında o şeyi merak eder.

Ruh denilince canlılık, bilinç, akıl, idrak, irade gibi niteliklere sahip bir özden söz edilir. Kur'ân-ı Kerim' de ise ruh, rahmet³¹, melek³², vahiy³³, hayat³⁴, Cebrail³⁵, Hz. İsa³⁶ ve

---

³¹ Bkz. Mücadele, 22.

³² Bkz. Nebe', 38.

³³ Bkz. Nahl, 2.

³⁴ Bkz. Vâkıa, 88-89.

³⁵ Bkz. Şuara, 193.

³⁶ Bkz. Nisa, 171.

tüm canlıların canlılığını devam ettiren ilke³⁷ anlamlarında kullanılmıştır. En çok merak edilen ise tüm canlıların canlılığını devam ettiren anlamına gelen ruhun içeriği olmuştur.³⁸

Ruh kelimesi değişik şekillerde, Kur'ân-ı Kerim'de elli yedi defa geçmesine rağmen, hiç tanımlanmamış, hakkında hemen hiç bir bilgi verilmemiş, sadece altı ayette³⁹ varlığından çok kısa söz edilmiş, metafiziksel bir varlıktır.

İslam dini ruhun gerçeği, mahiyeti, sır ve incelikleri üzerinde durmuştur. Fakat Kur'an' da bu gerçek geniş olarak ve açıklayıcı bir şekilde bulunmamaktadır. “Sana ruhu soruyorlar. De ki: Ruh, Rabb'immin emrindedir. Size pek az bilgi verilmiştir.” şeklindeki İsra Suresi 85. ayette ruhun gerçek mahiyetinin Allah'ın bilgisi dâhilinde olduğu vurgulanmış ve insan aklının sınırlı olduğu, ruhu yeterince anlamaya güç yetiremeyeceği belirtilmiştir. Ancak ruh, insanların en çok merak ettiği konulardan biri olduğu için bu konuda araştırmalar devam etmiş ve kaynak olarak hadislere de başvurulmuştur.⁴⁰

Hiz. Peygamber' den rivayet edilen sadece bir tek hadis, aşağı yukarı aynı şekillerde birçok hadis kitabında nakledilmiştir:

Sizden her birinizin anne karnındaki yaradılışı kırk günde tamamlanır (döllenme tamamlanıp alaka oluşur). Kırk gün sonra da alaka et parçasına dönüşür. Mudga oluştuktan kırk gün sonra da Yüce Allah bir melek gönderir ve ona 'ceninin ne ameller yapacağını, rızkını, ecelini ve iyi veya kötü biri olduğu hususundaki dört kelimeyi yaz' diye söylenir. Sonra da ona ruh üflenir.⁴¹

---

³⁷ Bkz. İsra, 85.

³⁸ Emanullah Polat, **Kur'ân-ı Kerim' e göre Rûhî Hastalıklar**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2010, s. 28.

³⁹ Bu ayetler için bkz. Hicr, 29; Nahl, 2; Secde, 9; Sâd, 72; İsra, 85; Araf, 172.

⁴⁰ Süleyman Afşaroğlu, *Ruh Hakkındaki Hadisler ve Tahlili*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2010, s. 24.

⁴¹ Polat, A.g.e., s. 21.

Kur'ân ve Sünnet'te bu kadar az bahsedilen bir konu, zamanla değişik din ve kültürlerden de etkilenilerek hakkında çok fazla yorum ve araştırma yapılan bir konu haline gelmiştir.⁴²

İslam dinine göre ruh Allah tarafından yaratılmıştır. Allah Sâd suresi 72. ve 75. ayetlerde Hz. Adem' i yarattığını ve O' na kendi ruhundan üflediğini, böylece yaratmayı kendi kudretiyle yaptığını bildirmiştir:

Allah: 'Ey İblis! O benim kudretimle yarattığıma secde etmene ne engel oldu? Kibirleşmek mi istedin? Yoksa yüksek derecelerde bulunanlardan mı oldun? dedi.⁴³

Ona şekil verip düzeltip de ruhumdan ona üfledim mi derhal ona secdeye kapanın.⁴⁴

Beden değişkendir. İnsan yaşadıkça bedeni şekil olarak sürekli değişir. Kişinin bebeklik, çocukluk, gençlik, yetişkinlik, yaşlılık gibi her döneminde görünümünde az veya çok olmak üzere mutlaka bir takım değişiklikler olur. Ruh için ise böyle bir durum söz konusu değildir. Ruhların şeklinden bahsedilemeyeceği gibi buna paralel olarak ruhların şekilsel değişikliği de söz konusu olamaz.

Beden, ruh sayesinde varlığını devam ettirmektedir. Bunun en güzel delili ise, ruh ayrıldıktan sonra bedenin çürüyüp bozulmasıdır. Kişinin ölümü, ruhun bedenden ayrılmasıdır. Bu durum gerçekleştiğinde bedende herhangi bir canlılık belirtisi kalmaz. Bu nedenle bedendeki canlılığın kaynağı ruhtur. Buna karşılık ruhun varlığı, bedene bağlı değildir. Beden öldükten sonra da ruh varlığını devam ettirir.

---

⁴² Polat, A.g.e., s. 22.

⁴³ Sâd, 75.

⁴⁴ Sâd, 72.

İslam Dini”nde âlimlerin çoğu ruhların bedenlerle birlikte yaratıldığı görüşündedir. Anne rahminde oluşumunun belli bir aşamaya gelmesinden sonra melek tarafından cenine ruh üflenir ve böylece ruh bedenle birlikte yaratılmış olur. Ruhların bedenlerden önce yaratıldığına ilişkin rivayetler sahih değildir. Ruh ezeli olsaydı, varlığında da sıfatlarında da kendi kendine yeterli olurdu. Ancak ruh varoluşta da ıslah olmada da Allah’ a muhtaçtır. Ezeli olmada Allah’ ın ortağı olamaz. Bedenin ölümünden sonra ise ruhlar, ahiret âleminde varlıklarını devam ettirirler. Bu nedenle İslam Dini’ ne göre ruhlar ezeli değildir ancak ebedidir.

İslam dinine göre insanlar günahsız olarak doğarlar. Ruhlar günahsız olarak dünyaya gelir ve ancak bu dünyadaki yaşantılarına bağlı olarak günahkâr olabilirler.

Ruh ve Bedenin Biraraya Gelmesi

İnsanın yaratılış aşamaları en güzel ve detaylı şekilde:

Yarattığı her şeyi güzel ve muhkem yapıp insanı ilkin çamurdan yarattı. Sonra onun neslini, önemsiz bir suyun özünden, meniden üretti. Sonra ona en uygun şeklini verdi, ona ruhundan üfledi. Size kulaklar, gözler, gönüller verdi. Ne az şükrediyorsunuz!⁴⁵

ayetinde anlatılmaktadır. Bu ayette, en uygun şeklin verilmesi hadisesinden sonra ruhun üflenmesinden bahsedilmektedir. Bedenin fiziki yapısı uygun hale geldiğinde ruh üflenmekte ve beden faaliyete geçmektedir. Fetüse ruh üflendikten sonra o, duyan, gören, idrak sahibi olan, hareket eden ve acı duyan bir mahlûk olmuş olur.

---

⁴⁵ Secde, 7-9.

Tıp literatürüne bakıldığında da benzer bilgiyi bulmak mümkündür. Buna göre fetüs tam olarak yirmi üç günlük olduğunda kalbi atmaya başlar. Bu durum, fetüse ruh üflenmesi olarak yorumlanır. Ardından fetüste diğer canlılık belirtileri oluşur.

İslam'da Ruh Hastalıkları

Kur'ân-ı Kerim' de beden ve kalp hastalıkları olmak üzere iki tür hastalıktan bahsedilir. Kalp hastalıklarından kastedilen ruhsal rahatsızlıklardır. Beden hastalıklarına kısaca işaret edilirken, ruh hastalıklarının sebepleri ve tedavi şekilleri ayrıntılı olarak anlatılmıştır.⁴⁶

Kur'ân' ın ifadesiyle kalbdeki hastalıktan kasıt; şüphe, iki yüzlülük ve korkunun verdiği acı, fitrattaki bozulma, bir şeydeki herhangi bir eksiklik ve sıhhati ortadan kaldıran her türlü illettir. Bu hastalıklar kalplerde bulunabilen şiddetli hased ve aşırı düşmanlıktan kaynaklanmaktadır.⁴⁷

Ruh hastalıklarının tedavisi açısından ise Kur'ân' ı Kerim de önerilen manevi temizlik, imanı güçlendirmek, ibadet, zikir, dua, takva, sabır, vb. konularda kişinin kendini geliştirmesidir.⁴⁸

İslam'da Ruhun Ölümsüzlüğü

Kur'ân' a göre insanların ruhları bedenle beraber ölmezler. Onlar kıyamet gününe kadar Allah' ın bildiği bir şekilde bekleyeceklerdir:

Ahireti inkâr edenlerden birine ölüm gelip çattınca, işte o zaman: 'Ya Rabbi! Der, 'ne olur beni dünyaya geri gönderin, ta ki zayi ettiğim ömrümü telafi edip iyi işler yapayım. 'Hayır,

---

⁴⁶ Polat, A.g.e., s. 162.

⁴⁷ Polat, A.g.e., s. 310.

⁴⁸ Polat, A.g.e., s. 341.

hayır! Bu onun söylediği manasız bir sözdür. Çünkü dünyadan ayrılanların önünde, artık, diriltilecekleri güne kadar bir berzah (ölümle haşr arasındaki zaman) vardır.⁴⁹

Kıyametten sonra yeniden diriliş, hem ruh hem de bedenle beraber olacaktır:

Ey kâfirler! Allah'ı nasıl inkâr edebilirsiniz ki, siz ölü iken size hayatı veren O'dur. Sunu bilin ki, tayin ettiği vade gelince sizi öldürecek, yine diriltecek ve sonunda O'nun huzuruna götürüleceksiniz.⁵⁰

İslam dinine göre bu dünyada Allah'ın emir ve yasaklarına uygun yaşayıp salih amel işleyenler cennetle müjdelenirken, tam tersi bir hayat içinde olup isyan ve inkâr edenlere cehennem haberi verilir. Kur'ân-ı Kerim'de pek çok ayette cennet ve cehennem tasvirleri yer almaktadır.

İslam'da Ruh Göçü İnancı

İslamî ilimlerin değişik branşlarındaki çoğu güvenilir İslam âlimlerinin karşı mücadelesine rağmen ruh göçü inancı, değişik dönemlerde İslam dünyasına da sokulmuştur. Ancak bu konuda dikkat çeken husus, bu inancın, daha çok Mutezile ile Şia'ya mensup bazı aşırı fırkalar (Hadbiye ve Gulat-ı Şia gibi) ile Hindistan'da kendisini gösteren bazı mezhepler (Brahmanizm gibi) ve bu mezhep ve fırkaları ölçü kabul eden kişiler tarafından gündeme getirilmiş olmasıdır. Fakat bu inanış müslüman kitleler tarafından kabul görmemiştir. Bütün semavi dinlere göre ruh göçü inancı batıldır.⁵¹

---

⁴⁹ Müminûn, 99-100.

⁵⁰ Bakara, 28.

⁵¹ Afşaroğlu, A.g.e., s. 88.

İslamiyet' te de geleneksel olarak ruh göçü kavramı yoktur. Fakat bazı kesimler Kuran'da bu kavramla ilişkili sembolik ifadeler olduğunu ileri sürmüşler ve Kuran'da ruh göçü inancının var olduğuna delil olarak da şu ayetleri göstermişlerdir:

Allah'ın varlığını nasıl inkâr ediyorsunuz ki, sizi ölü iken O diriltti, sonra yine sizi O öldürecek, yine sizi O diriltecektir; nihayet ahirette yalnız O'na döneceksiniz.⁵²

Sizin yerinize benzerlerinizi getirmek ve sizi bilemeyeceğiniz bir şekilde yeniden yaratmak üzere aranızda ölümü biz takdir ettik. Bizim önümüze geçilmez.⁵³

Allah sizi yerden bitki bitirir gibi bitirdi, sonra sizi tekrar oraya iade edecek, sonra tekrar çıkaracak.⁵⁴

Bu ayetlerin yanında birçok ayet ruh göçü inancının yokluğuna delil olarak gösterilmiştir. Bu inancın İslam inancı içinde olduğunu reddeden ayetlere örnekler şunlardır:

Nihayet onlardan birine ölüm gelip çattığında der ki, Rabbim! beni geri gönder. Tâ ki, boşa geçirdiğim dünya hayatında iyi ameller işleyeyim. Hayır! O, söylediği boş bir laftan ibarettir. Onların arkalarında ise, yeniden diriltilecekleri güne kadar bir berzah vardır.⁵⁵

Onların, ateşin karşısında durdurulup, âh! keşke dünyaya geri gönderilsek de, bir daha Rabbimizin ayetlerini yalanlamasak ve inananlardan olsak! dediklerini bir görsen! Hayır! daha önce gizlemekte oldukları şeyler kendilerine göründü. Onlar dünyaya geri gönderilseler bile, yine kendilerine yasaklanan şeyleri mutlaka tekrar yaparlardı. Onlar kesinlikle yalancıdırlar.⁵⁶

---

⁵² Bakara, 28.

⁵³ Vakıa, 60-61.

⁵⁴ Nuh, 17-18.

⁵⁵ Müminûn, 99-100.

⁵⁶ En'am, 27-28.

Rabbimiz bizi cehennemden çıkar, eğer bir daha dönersek o zaman gerçekten zalimlerdeniz. Allah buyurdu ki, susun! konuşmayın!⁵⁷

Onlardan önce nice kavimler helâk ettiğimizi görmüyorlar mı? Onlar bunlara tekrar dönüp gelmezler.⁵⁸

Orada ilk ölümden başka ölüm tadmazlar.⁵⁹

Kur'an merkezinde yapılan açıklama ve tartışmalar temelde ruh göçü inancının ahiret inancını reddettiği ve Peygamberin söz konusu inanç içinde yerinin önemsizleştiği noktasında yoğunlaşmaktadır. Bu anlamıyla geleneksel İslam yorumu gerek ahiret inancına gerek peygamber inancına zarar verdiği için bu inancı katı bir biçimde reddetmektedir.⁶⁰

Sonuç

Platon' un ruh anlayışı ile İslam'ın ruh anlayışı pek çok bakımdan benzerlikler göstermektedir. Müslüman düşünürlerin ruh teorileri de Aristoteles' den ziyade Platon çizgisinde gelişmiştir. Zirâ Platon, ruhun ilâhî bir cevher olarak ezeli ve ebedî olduğunu söylerken Aristoteles, onun bedenle birlikte ortaya çıktığını savunmuş ve ölümden sonra ruhun ne olacağı konusunda açık ve kesin bir görüş belirtmemiştir.

Platon'da ortaya çıkan idealist düşünce tüm varlığı ruha indirgemektedir. Ruh-beden birlikteliğinde üstünlük ruhtan yanadır. Aynı düşünce İslam Dini' nin ruha bakış açısında da görülmektedir.

---

⁵⁷ Müminûn, 107-108.

⁵⁸ Yasin, 31.

⁵⁹ Duhân, 56.

⁶⁰ Caner Işık, "Halk İnançlarında Kalıp Değişirme, Ruh Göçü", *Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, sayı: 2-1, 2012, s. 54.

Platon' a göre ruhlar, Tanrı'nın ruhundan bir parçadır, Tanrı kadar ezeldir ve nesnelere âlemi yaratılmadan önce, idealar âleminde Tanrısıyla bir arada bulunmaktadır. Bedenin ölümünden sonra ise ruhlar ebediyen yaşamaya devam ederler. Kur'an'a göre ise her şeyin üstünde, ezeli ve ebedi olan yalnızca Allah' dır. Ruhlar Allah tarafından yaratılmıştır. Beden yok olduktan sonra da ruh varlığını ahiret âleminde devam ettirir. Yani Platon' a göre ezeli ve ebedi olan ruh, İslam Dini' ne göre ezeli değildir ancak ebedidir.

Platon' a göre ruhlar idealar âleminde günahsız olarak nesnelere âlemine inmiştir. Aynı şekilde İslam Dini' nde de ruhlar yaratıldıklarında günahsızdırlar. Platon, ruhun nesnelere âlemine nasıl gönderildiğine dair açıklamalarda bulunmakta, Tanrı' nın ruhu cezalandırmak için bedene hapsedtiğini söylemektedir. İslam Dini' nde de Âdem ile Havva' nın yasak meyveyi yemesi ve bu nedenle cennetten çıkarılarak yeryüzüne gönderilmesi olayı, ruhun yeryüzüne inmesi olarak görülmektedir.

Platon' a göre ruhun bedene girmesiyle beden hareketi başlar, ruh bedenden çıktığında ise canlılık sona erer. İslam dininde de beden canlılığı ve bu canlılığın sona ermesi aynı şekilde gerçekleşir.

Platon' a göre ruhta akıl, irade ve istek olmak üzere üç farklı yön bulunmaktadır. Kişi hangi yönünü beslerse ruhu o yönde gelişir; bunun sonucu ise kişiye yarar veya zarar getirir. İslam dininde de aynı şekilde ruhlar kişinin bu dünyada nasıl bir hayat yaşadığına bağlı olarak olumlu yönde gelişebilir veya olumsuz yönde gerileyebilir.

Platon' un ruh anlayışında ruh göçü önemli bir yere sahipken İslam dininde böyle bir inanç yer yoktur. Platonla İslam' ın ruh kavramı bağlamında temel ayrılık noktası budur. Ruh göçünde ruhun arınmayı başarana kadar yeryüzüne müteaddit defalar gelerek arınmayı gerçekleştirmesi gerekir. İslamın böyle bir düşünceyi kabul etmesi mümkün değildir çünkü Kur'an öldükten sonra insanların ceza ve mükâfat görecekleri bir son durağın olduğunu

söyler. Ayrıca Kur'an işlenen suçların cezalarının çekiminde ya da yapılan iyi davranışların mükâfatının alınmasında bireysel iradenin rolünü de ısrarla vurgu yapar. Ruh göçünün kabul edilmesi demek İslam'ın temel ilkelerinden biri olan ahiret hayatının (yani bütün ruhların varacağı son karargâh olması bağlamında) inkâr edilmesi demektir. Platon'un ruh anlayışı ile İslam'ın ruh anlayışı arasındaki temel kırılma noktası budur ve bu kırılmanın telafisi hiçbir biçimde mümkün değildir.

Platon' a göre ruh hastalıkları akıl noksanlığından, beden ve ruh ahenginin iyi kurulamamasından ileri gelir. Ruh hastalıklarından korunmanın yolu ise bilgisizlik ve kötü ahlaktan uzaklaşmak, güzel söylevler dinlemektir. İslam dini açısından bakıldığında ruh hastalıklarının nedenleri konusunda tam bir benzerlik bulunmamasına karşın hastalıklardan korunmak için her iki görüş temelde ruhun kendini geliştirmesi yönünde birleşmektedir.

Platon' a göre ruhlar ölümsüzdür, ebedidir. İslam dinine göre de insanların ruhları bedenle beraber ölmezler. Ahiret inancı yönünden de benzerlikler göze çarpmaktadır. Her iki anlayışta da ölümden sonra insanların nasıl bir hayat yaşadıklarına bağlı olarak cezalandırma ve mükâfatlandırma vardır. Kur'ân-ı Kerim' de geçen cennet ve cehennem tasvirlerinin benzerlerine Platon' un ölümden sonra yaşamı anlatan diyaloglarında da rastlanır. İkisinde de bu dünyada iyi ve güzel işler yapanlar, ruhunu olumlu yönde geliştirenler mükâfatlandırılacak, kötü işler yapanlar, ruhunu kötü yerlerde kullananlar cezalandırılacaktır.

Görüldüğü gibi Platon' un ruh anlayışıyla İslamdaki ruh anlayışı arasında belirli konularda bir takım benzerlikler söz konusudur. Ruh-beden ayrımı, ruhun bedenden üstün tutulması, ruhun ölümsüzlüğü, ruhların yaratıldıklarında günahsız olmaları, ölümün mutlak yokluk olmadığı gibi konular bunlardan bazılarıdır. Bir insan olarak Platon' un ortaya koyduğu görüşlerle, Allah tarafından ortaya konmuş ilkeler arasındaki bu benzerlikler dikkat çekicidir. Platon' un, İslam dünyasında adı en çok anılan ve görüşleri daha çok kabul gören Eski Yunan filozoflarından olması noktasında bu benzerliklerin de etkili olduğu ortadadır. Ayrıca Platon' un felsefesini oluşturmasında temel dayanağı olan Sokrates' in yaşamı da

incelendiğinde İslam Dini ile Platon' un felsefesi arasında ruh kavramı bağlamında (ruh göçü konusunda derin ayrılığa rağmen) kurulacak bağ daha da güçlenecektir.

KAYNAKÇA

Afşaroğlu Süleyman, *Ruh Hakkındaki Hadisler ve Tahlili*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2010.

Aster Ernst von, *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi*, (Çev: Vural Okur), İm Yayınları, İstanbul 1999.

Cevizci Ahmet, *Felsefe Tarihi*, Say Yayınları, İstanbul 2012.

Derbeder Fazıl, *Platon ve Aristoteles' te Ruh Beden Problemi ve Karşılaştırılması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli 2007.

Gökberk Macit, *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1980.

Işık Caner, "Halk İnançlarında Kalıp Değişirme, Ruh Göçü", *Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, sayı: 2-1, 2012, s. 46-60.

Platon, *Devlet*, (Çev: Sabahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012.

Platon, *Menon*, (Çev: Adnan Cemgil), Remzi Kitabevi, İstanbul 2012.

Platon, *Phaidon*, (Çev: Nazile Kalaycı), Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2012.

Platon, *Timaios*, (Çev: Erol Güneş, Lütfi Ay), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 2001.

Polat Emanullah, *Kur'an-ı Kerim' e göre Rûhî Hastalıklar*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2010.

Storig Hans Joachim, *Vedaldardan Tractatus' a Dünya Felsefe Tarihi*, (Çev: Nilüfer Epçeli), Say Yayınları, İstanbul 2011.

Şenel Alaaddin, *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1996.

Topakkaya Arslan, “Adalet Kavramı Bağlamında Aristoteles-Platon Karşılaştırması”, *Flsf Dergisi*, cilt: 6, sayı: 6, 2008, s. 27-46.

Topakkaya Arslan, “Klasik Hint Felsefesinden Bir Örnek: Upanişadlar”, *Yeditepe' de Felsefe*, sayı: 10, 2011, s. 212-228.

Ünder Hasan, “Platon' un Devlet' inde Eğitim ve İnsan Doğası”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, cilt: 26, sayı: 1, 1993, s. 185-201.